

УДК 320

А.А. Криськов, доктор історичних наук, доцент

Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя, Україна

У ПОШУКУ ВТРАЧЕНИХ ТЕРИТОРІЙ: ПОЛІТИКА УГОРЩИНИ ЩОДО ЗАКАРПАТТЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

A. Kryskov, Doctor of Sciences (History), Assoc. Prof.

IN SEARCH OF LOST AREAS: THE POLICY OF HUNGARY CONCERNING TRANSCARPATHTIA AT THE PRESENT STAGE

Сучасна Угорська Республіка (УР) як член НАТО та ЄС за статусом члена цих організацій не повинна мати територіальних претензій та прикордонних спірних питань із суміжними державами. Водночас Угорщина, не висувуючи територіальних претензій, не вважає задовільним становище угорців у суміжних країнах. Цьому сприяють і геополітичні зусилля Росії, цілеспрямована пропаганда якої підживлює угорські націоналістичні наративи щодо повернення втрачених територій. Така риторика ідеально вписується в стратегію Росії щодо «розмивання» кордонів через реанімацію та підживлення старих територіальних суперечок.

На тлі усунення офіційної комуністичної ідеології ідейно-духовний вакуум угорського суспільства почав заповнюватися великодержавними та ксенофобськими поглядами, що супроводжувалося виникненням праворадикальних та націоналістичних партій та організацій. Найвпливовішою серед них є партія «За кращу Угорщину» («Йоббік»), яка має представництво як у Європарламенті, так і у парламенті УР. Лідери «Йоббік» та інших націонал-радикальних партій вважають справедливим повернення Угорщині «земель корони святого Іштвана» - Трансильванії, Південної Словаччини та, принаймні, частини Закарпаття з містами Ужгородом і Мукачевом. У програмі партії закріплені тривожні для України гасла «надання всім угорцям, що проживають на території України, другого громадянства», «ініціювання референдумів про приєднання етнічних земель до Угорщини» тощо.

З метою вироблення тактики впливу на гуманітарну ситуацію та настрої угорців – громадян України (приблизно 160 тис. осіб, з яких до 150 тис. компактно мешкають у Закарпатті) угорською стороною вживаються зусилля з вивчення розвитку ситуації в Україні, політики стосовно національних меншин, становища угорської громади в Україні тощо. Основним органом впливу на гуманітарну ситуацію в середовищі угорців України є Відомство у справах закордонних угорців (ВСЗУ) при уряді Угорщини, створене у 1992 р. Провідними державними й громадськими фондами Угорщини, які здійснюють матеріальну підтримку закордонних угорців, можуть вважатися, зокрема: фонд ім. Д. Йієша, котрий фінансує програми у сфері розвитку інфраструктури освітніх, наукових і культурних закладів, видавничу діяльність; фонд «Нове рукостискання», створений для підтримки організованих закордонними угорцями підприємств малого і середнього бізнесу, надання їм допомоги у залученні ресурсів, у т.ч. за рахунок регіональних програм ЄС, в налагодженні контактів із підприємствами малого і середнього бізнесу Угорщини та інших країн Європи; фонд ім. Я. Апацаї Черє, який спеціалізується на фінансуванні створення і розширення системи вищої і спеціальної освіти угорською мовою для представників угорської діаспори; фонд ім. Л. Мочари, що фінансує соціальні програми і програми у сфері охорони здоров'я; фонд «Рука допомоги», який фінансує лікування «закордонних» угорців як на території Угорщини, так і в країнах їхнього постійного проживання; фонд «За Угорщину», який опікується забезпеченням угорських громад літературою.

Активність виявляють численні угорські організації в Україні: угорські політичні партії в Україні: Карпатський культурний союз – Угорська політична партія, Угорський демократичний союз; громадські об'єднання: Форум угорських організацій Закарпаття, Демократичний союз угорців України; національно-культурні та професійні об'єднання: Закарпатська угорська культурна спілка, Товариство угорської культури Закарпаття, Товариство культури львівських угорців, Союз угорських підприємств «Недьхотар» тощо.

Останнім часом за наполяганням угорської громади у Закарпатті відновлено низку пам'ятників колишньої Австро-Угорської імперії. Йдеться про монумент на Верецькому перевалі в Карпатах (угорський пам'ятник т. зв. «гонфоглалашу» - здобуттю угорцями нової батьківщини у 896 р., збудований до тисячоліття цієї дати. У 1920-х рр. пам'ятник на Верецькому перевалі було демонтовано чехословацькою владою), стелу з Турулом (міфічний птах-сокіл, основний геральдичний символ угорців). У 1995 р. «Всесвітня спілка угорців» висунула ідею звести на Верецькому перевалі пам'ятник на честь 1100-ліття приходу в Карпати угорців. Їх підтримали Закарпатська реформатська церква і Товариство угорської культури Закарпаття. На Верецькому перевалі почалося відновлення пам'ятника на честь «гонфоглалашу». Він встановлювався не на сучасному державному кордоні Угорщини, а на колишньому кордоні Угорського королівства. До того ж на тут у березні 1939 р. угорські та польські агресори розстріляли полонених захисників Карпатської України. У 2008 р. В. Ющенко дозволив встановити цей пам'ятник в обмін на згоду уряду Угорщини встановити у Будапешті пам'ятник жертвам Голодомору 1932-1933 рр. У 2011 р. Берегівська районна рада, в якій переважали представники угорської громади, прийняла рішення починати свої засідання з виконання гімну Угорщини поряд із гімном України, однак суд це заборонив. У січні 2012 р. на засіданні Змішаної угорсько-української міждержавної комісії з питань забезпечення прав національних меншин угорська сторона вимагала від української підписання протоколу про створення у Закарпатській області Притисянського адміністративного району з компактним проживанням угорців.

Станом на лютий 2015 р. на Закарпатті уже роздано 94 тисячі угорських паспортів. Угорщина намагається схилити Україну до визнання подвійного громадянства. Але чи розумно це у ситуації, коли десятки тисяч людей із чужим громадянством проживають у прикордонних районах і, будьмо відвертими, не зовсім лояльно ставляться до української ідеї? Якщо на таке погодитись, то завтра їхнім захистом вже офіційно буде опікуватися Будапешт і законно апелювати до всіх міжнародних інституцій. Україні слід взяти приклад зі Словаччини, яка має майже півмільйона угорців і заборонила подвійне громадянство, хоча є членом ЄС. Бо добре пам'ятає наслідки 1938-1939 рр., коли від Словаччини були відкрані значні території, де проживали мадяри.

Виникнення проблемних питань у регіонах проживання національних меншин обумовлено не стільки могутністю наших сусідів, скільки слабкістю державницьких позицій у місцевого керівництва. Відповідні угорські структури перекручують зміст заходів української влади із підтримки та розвитку державної мови («примусова українізація»), намагаються всіляко добиватися піднесення національної самосвідомості угорців, що об'єктивно викликає ерозію громадянської лояльності до України, пропагують виняткову роль «прабатьківщини» у забезпеченні реалізації прав угорців Закарпаття на престижну роботу, освіту тощо. Особливий наголос робиться на залученні до співробітництва студентів, які навчаються у вузах Угорщини, та активістів національно-культурних угорських організацій. Як основний мотив налагодження співробітництва з ними використовується ідейно-патріотичний мотив взаємодії з «історичною батьківщиною», як допоміжний – матеріальний.